

TÜRKİYE KAPSAMINDA YOKSULLUK ÜZERİNE BİR İNCELEME

A REVIEW ON POVERTY IN THE CONTEXT OF TÜRKİYE

Merve MALAK*

*Öğr. Gör. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Dinar MYO, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları, mmalak@aku.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-0477-3719

MAKALE BİLGİSİ	ÖZ
Gönderilme Tarihi 16.02.2023 Revizyon Tarihi 28.02.2023 Kabul Tarihi 18.03.2023 Makale Kategorisi Araştırma Makalesi JEL Kodları I30 I31 I38	<p>Bu çalışma pek çok ülkenin karşı karşıya kaldığı yoksulluk sorununu Türkiye özelinde incelemektedir. Yoksulluk, en genel tanımıyla, kişinin asgari nitelikte ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek kaynağa sahip olmamasıdır. Kişi veya hanehalkı, minimum düzeyde yaşamını devam ettirmek için ihtiyaç duyduğu kaynaklardan mahrum ise yoksul olarak nitelendirilmektedir. Yoksulluk sadece ekonomik kaynak yetersizliği ile ilgili bir kavram değildir. Toplumsal, bölgesel, sosyal ve demografik nitelikte pek çok faktör yoksulluk ile etkileşim içerisindedir. Bu kapsamda çalışmada ilk olarak yoksulluk kavramı ve farklı yoksulluk türleri ele alınmış, sonrasında yoksulluğu etkileyen faktörlere yer verilmiştir. Çalışmanın son kısmında ise Türkiye özelinde yoksulluk durumu incelenmiştir. TÜİK tarafından yayımlanan yoksulluk istatistiklerinden yararlanılarak; Türkiye genelinde sürekli ve maddi yoksulluk, bölgesel düzeyde yoksulluk, hanehalkı ve eğitim türüne göre yoksulluk durumu ele alınmıştır. Çalışma sonucunda; Türkiye’de 2019 yılı itibariyle yoksulluk oranında artış yaşandığı, daha yoğun göç alan bölgelerde yoksulluk oranının nitekim daha yüksek olduğu ve farklı demografik faktörlerin yoksulluk oranı üzerinde etkili olduğu değerlendirilmiştir.</p> <p>Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Yoksulluk Türleri, Türkiye</p>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Received 16.02.2023 Revized 28.02.2023 Accepted 18.03.2023 Article Classification: Research Article JEL Codes I30 I31 I38	<p>This study examines the problem of poverty faced by many countries in the context of Turkey. Poverty, in its most general definition, is not having enough resources to meet the minimum quality needs of a person. A person or household consider poor if it lacks the resources it needs to maintain its minimum life. Poverty is not just a concept related to a lack of economic resources. Many social, regional, social and demographic factors interact with poverty. In this context, firstly, the concept of poverty and different types of poverty were discussed in the study, and then the factors affecting poverty were included. The last part of the study examined the poverty situation in Turkey. Using the poverty statistics published by TUIK, permanent and financial poverty throughout Turkey, poverty at the regional level, poverty by household, and education type are discussed. As a result of the study, it has been evaluated that there has been an increase in the poverty rate in Turkey as of 2019, the poverty rate is higher in regions with more immigration, and different demographic factors affect poverty.</p> <p>Keywords: Poverty, Types of Poverty, Türkiye</p>

Atıf (Citation): Malak, M. (2023). “Türkiye Kapsamında Yoksulluk Üzerine Bir İnceleme”, *Kapanaltı Muhasebe Finans Ekonomi Dergisi*, (3): 53-71

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Giriş

Yoksulluk, dünden bugüne önemli toplumsal sorunların arasında yerini almaktadır. Daha önceleri gelir yetersizliği ile ilişkilendirilen yoksulluk, zamanla çok boyutlu bir niteliğe bürünmüştür. Bu kapsamda yoksulluk ekonomik kaynak yetersizliğinin yanı sıra çeşitli sosyal, kültürel veya siyasi haklardan mahrum olma halini de içermektedir. Yoksulluğun çok boyutlu bir nitelik taşıması, mutlak, görel, insani, kırsal, geçici ve objektif yoksulluk gibi farklı yoksulluk türlerinin de ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Yoksulluk, zamanla veya ülkeden ülkeye göre değişkenlik gösteren ve hayati önem taşıyan bir olgudur. Bu kapsamda bütün toplumların ortak sosyal sorunlarından birini oluşturmaktadır. Yoksulluk kavramı ele alındığında ilk olarak hayatta kalma, muhtaç olma veya temel ve zorunlu ihtiyaçları karşılayamama gibi durumlar akla gelmektedir. Ancak yoksulluğun sadece ekonomik kriterler çerçevesinde dar kapsamda düşünülmemesi, okuma yazma oranı, sağlıklı beslenme, temiz içme suyuna erişme ve insan onuruna yakışır hayat standartlarına sahip olma şeklinde geniş perspektifle değerlendirilmesi gerekmektedir (Ak, 2016, s. 296).

Yoksulluk, sadece az gelişmiş ülkelerin değil gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin pek çoğunda da önemli bir sorun olarak yerini almaktadır. Çok boyutlu ve karmaşık bir nitelik taşıyan yoksulluk ile mücadelede, yoksulluğu etkileyen nedenlerin saptanması ayrıca önem arz eden bir hususu oluşturmaktadır. Yoksulluk ekonomide üretilen gelirin adaletsiz dağılımından, işsizlik oranlarından, konjonktürel dalgalanmalardan etkilenebildiği gibi, küreselleşme, göç, nüfus artışı, eğitim ve sağlık olanakları, yerleşim yerinin özellikleri, cinsiyet, yaş ve hanehalkı özellikleri gibi farklı birçok faktör de yoksulluğu etkileyebilmektedir. Bu kapsamda yoksulluğu etkileyen faktörlerin doğru tespit edilmesi, yoksulluğu azaltma politikalarının başarıya ulaşma şansını artıracaktır.

2020 yılı ile birlikte yoksulluğun azalmasına yönelik politikalarda yavaş ve dengesiz nitelikte ilerlemeler kaydedilmiştir. Son 2 yılda tüm dünyada bir değişim meydana gelmiş ve bu değişim yoksulluğun genişliğini ve derinliğini de önemli ölçüde etkilemiştir. Söz konusu değişim, pandemi ile birlikte başlamış ve pandeminin etkisi yoksulluk rakamlarına da negatif yönde yansımıştır. Küresel yoksulluk oranı 1990 yılında %37,8 iken 2013 yılına %11,7'ye gerilemiştir. Ancak yoksulluğun azaltılma hızı 2014 yılı itibariye yavaşlamaya başlamış ve 2020 yılı itibariyle yoksulluk içerisinde yaşayan insanların sayısı %11 artış göstermiştir (World Bank, 2022, s. 30). Bu bağlamda yoksulluk, tüm ülkeler için üzerine durulması gereken önemli bir sorunu oluşturmaktadır. Bir ülkede yoksulluğun ölçülmesi, yoksullukla mücadele politikalarının hazırlanması, bu yönde stratejilerin saptanması ve yoksulluk oranının azaltılması açısından oldukça önem arz etmektedir.

Türkiye'de 2002 yılı itibariyle Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yıllık olarak yoksulluk verisi yayınlanmaya başlamıştır. Bu kapsamda TÜİK, harcamaya dayalı olarak mutlak ve görel yoksulluk verisi hesaplamaya başlamış ve yoksulluğun hangi kesimlerde yoğunlaştığına yönelik araştırmalar yürütmüştür. 2006 yılından itibaren ise TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları ile gelire dayalı yoksulluk istatistikleri yayımlamaktadır (Yüksel Arabacı, 2016, ss. 1329-1330). 1980'li yıllar ile birlikte yoksulluk Türkiye için önemli bir sorun haline gelmeye başlamıştır. Serbest piyasa sisteminin benimsenmesi, kırsal kesimden kentlere doğru yapılan göçler ve işsizlik gibi durumlar yoksulluk sorunun artmasına ve görünür bir hal almasına neden olmuştur. Bu kapsamda Türkiye'de 1986 yılından itibaren yoksullukla mücadele politikaları oluşturulmaya başlanmıştır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, s. 79).

Çalışmanın temel odak noktasını yoksulluk sorunu ve Türkiye özelinde yoksulluk sorunun incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışmada Türkiye kapsamında yoksulluk oranlarının incelenmesi ve farklı faktörler (eğitim seviyesi, hanehalkı niteliği gibi) ile yoksulluk oranlarının ele alınması ve bu yönde değerlendirmelerde bulunulması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda ilk olarak yoksulluk kavramı ele alınmıştır. Literatürde yoksulluk kavramına yönelik tanımlara yer verildikten sonra farklı yoksulluk türleri ve yoksulluk nedenleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın son bölümünde ise TÜİK tarafından yayımlanan görel yoksulluk istatistiklerine dayanılarak, Türkiye'de yoksulluk sorunu incelenmeye çalışılmıştır. 2014-2021 yılları arasında

Türkiye’de görelî yoksulluk oranları incelendikten sonra bölgeler bazında görelî yoksulluk durumu ele alınmıştır. Son olarak ise farklı hanehalkı türünde ve eğitim seviyesinde görelî yoksulluk oranları incelenmiştir.

1. Yoksulluk Kavramı

İnsanlık tarihi ile birlikte yoksulluk sorunu var olmaya başlamıştır. İnsanların ihtiyaç duyduğu kaynaklar çeşitlendikçe yoksulluk kavramının da hem içeriği hem de kapsamı genişlemiştir. Ekonomik dengesizlikler ve gelir dağılımı bozuklukları, yoksulluk durumunun artışına neden olmuştur. Özellikle az gelişmiş ülkelerde en zengin kesim ile en yoksul kesim arasındaki gelir farkı giderek artmıştır. Bu kapsamda 1990’lı yıllar ile birlikte yoksulluk sorununa olan ilgi Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı gibi uluslararası kuruluşların öncülüğünde artmıştır (Saçlı, 2019, s. 3).

Yoksulluk kavramı, günümüze kadar farklı anlamlara bürünmüştür. Ekonomik, sosyal ve siyasi faktörler, yoksulluk kavramının tanımlarının geçmişten bugüne değişmesinde etkili olmuştur. 16. yüzyılda yoksulluk kavramı ile 21. yüzyıldaki yoksulluk kavramı aynı şekilde tanımlanamamaktadır. Daha önceleri hayatını sürdüreceğ gelire sahip olmama şeklinde tanımlanabilen yoksulluk, günümüzde çok boyutlu niteliğe sahip bir kavrama dönüşmüştür (Yıldırım, 2019, s. 18).

Yoksulluk, ekonomik, sosyal ve politik nitelikler taşıyan ve tanımlanması zor olan çok boyutlu bir kavramdır. Dar bir bakış açısıyla ele alındığında yoksulluk, belli bir yaşam seviyesinin altında kalma hali olarak ifade edilebilmektedir. Ancak yoksulluk çok boyutlu bir nitelik taşıdığı için yoksulluğun kapsamı veya tanımı da değişkenlik göstermektedir (Doğan, 2014, s. 6). Yoksulluk kavramının tanımlanmasında literatürde bir görüş birliği bulunmamaktadır. Ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin, ekonomik ve iş gücü yapılarının, sosyal ve kültürel özelliklerinin farklılıkları, yoksulluk kavramına yönelik tek bir tanım olmasına izin vermemektedir (Öztürk ve Çetin, 2009, s. 2663).

Yoksulluk hiç şüphesiz gelir eksikliği ile ilişkili, diğer bir ifade ile ekonomik yetersizlikle ilişkili bir kavramdır. Ancak yoksulluğun ekonomik yetersizlik dışında, dış şoklara karşı savunmasızlık, sosyal izolasyon ve siyasi güçsüzlük gibi boyutları da vardır. Yoksul kimseler sadece fiziksel olarak hayatta kalmak için gereken unsurlardan yoksun değildir. Aynı zamanda kendileri için seçim yapma veya bunu başaramazlar ise ihtiyaç duyduklarında yardım alma yeteneklerinden de yoksundur. Bu açıdan yoksulluk çok boyutlu bir kavram niteliği taşımaktadır (Bratton, 2006, s. 2).

Literatürde yoksulluk kavramına ilişkin farklı tanımlar olmasına karşılık, bu kavram ilk kez B. Seebohm Rowntree tarafından tanımlanmıştır. Rowntree yoksulluğu, kişinin yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan ihtiyaçlarına toplam gelirinin yetmemesi şeklinde ifade etmiştir (Rowntree, 1901, s. 86). Townsend (1962)’e göre yoksulluk, dinamik bir nitelik taşımaktadır. Bir toplum içerisinde yaşayan insanın fiziksel verimliliğini veya sağlığını korumak için ihtiyaç duyduğu gerekliliklerinin mutlak bir listesi bulunmamaktadır. Kişilerin hayatlarını sürdürmesi için ihtiyaç duyduğu unsurlar; zamana, yaşadığı toplumun yapısına, fiziksel çevresine veya mevcut kaynaklarına göre değişkenlik gösterir.

Yoksulluk kavramının tanımında, ekonomik kriterlerin yanında sosyal ve siyasal gibi farklı kriterlerinde dikkate alınıp alınmayacağı önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Bu noktada Amartya Sen tarafından yapılan yoksulluk tanımı literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Sen yoksulluk tanımını yaparken, kişilerin sahip olduğu maddi ve manevi varlıkları, toplumdaki fırsatları ve bu fırsatları değerlendirebilme kapasiteleri gibi farklı boyutları dikkate almaktadır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011, s. 62). Bu kapsamda Sen (1994), kişinin eğitim, sağlık, barınma, insan onuruna yakışır bir yaşam gibi temel kapasitelerden yoksun olma halini yoksulluk olarak tanımlamıştır.

Dünya Bankası (2014), yoksulluğu, hanehalkının veya bireyin ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynağa sahip olmaması, kişilerin her insanın hakkı olan temel varlık ve fırsatlardan yoksun olması şeklinde tanımlamıştır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) (1997)’na göre yoksulluk, düşük gelirden çok daha fazlasıdır. Kötü sağlık, eğitim, bilgi ve

iletişimden yoksunluk, insani ve siyasi hakları kullanamama, haysiyet, güven ve saygı haklarından mahrum olma durumu yoksulluğu ifade etmektedir.

2. Yoksulluk Türleri

Yoksulluk kavramının çok boyutlu bir nitelik taşıması literatürde farklı yoksulluk türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kapsamda çalışmada mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk, subjektif yoksulluk ve kırsal yoksulluk gibi farklı yoksulluk türlerine yer verilecektir.

2.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, kişinin ya da hanehalkının hayatlarını idame ettirebilmesi için asgari düzeyde temel ihtiyaçlarını bile karşılayamama durumu şeklinde tanımlanmaktadır (Memiş, 2014, s.148). Dünya bankası tarafından öne sürülen mutlak yoksulluk, kişinin hayatta kalmasına diğerk bir ifade ile kişinin fiziksel olarak hayatta kalacak şekilde beslenmesini ifade etmektedir. Buna göre temel besin ihtiyacını karşılamaya yetecek aynı ya da nakdi kaynağı olmayan kişi veya hanehalkı, mutlak yoksulluk sınırının altında yaşamını sürdürmektedir (Bilen vd., 2005, ss. 3-4).

Mutlak yoksulluk kapsamında hanehalkının hayatını devam ettirebilmesi için gerekli asgari düzeyde tüketim ihtiyaçları saptanmaktadır. Bu bağlamda gıda ve gıda dışı maddeler dikkate alınarak mutlak yoksulluk sınırı belirlenmektedir. Yalnızca gıda harcamalarını dikkate alarak, “minimum temel gıda maddelerinden oluşan gıda sepetinin maliyetiyle” mutlak yoksulluk sınırı hesaplaması yapılmaktadır. Bir kişinin bir günde alması gereken minimum kalori miktarı hesaplanmakta ve bu kalori miktarından daha az kalori ile beslenen kimseler yoksul olarak nitelendirilmektedir. Dünya Bankası, 1990 yılında yaptığı çalışmasında kişinin hayatını sürdürebilmesi için alması gereken kalori miktarını 2400 olarak hesaplamış ve 2400 kalorilik gıda sepetinin fiyatını mutlak yoksulluk sınırı şeklinde açıklamıştır (Taş ve Özcan, 2012, s. 424).

Sadece gıda sepetinin maliyeti dikkate alınması “açlık sınırını” ifade ederken, giyim, konut, ısınma ve eğitim gibi gıda dışı harcamalarının dikkate alınması “yoksulluk sınırını” ifade etmektedir (Akbulut, 2021, s.11). Dünya Bankası, yoksulluk sınırını yıllar içerisinde güncellemiştir. Bu kapsamda 1985 yılında günlük 1 dolar olan yoksulluk sınırını, 2001 yılında 1,08 dolar; 2008 yılında 1,25 dolar ve 2015 yılı itibariyle 1,90 dolar olarak belirlemiş ve yoksulluk sınırı altında kalanları yoksul olarak nitelendirmiştir (Yüksel Arabacı, 2019, s. 126). Mutlak yoksulluk yaklaşımı, tüm nüfus için aynı kalori miktarının kullanması açısından eleştirilmektedir. Çünkü kalori miktarı ülkeden ülkeye hatta hanehalkı içerisinde yaşayan kişiden kişiye göre bile değişkenlik göstermekte ve çeşitli faktörler (yaş, cinsiyet, meslek vb.) kişinin alması gereken kalori miktarını etkileyebilmektedir (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011, s.63). Bununla birlikte gelir dışı faktörler de ülkelerarası yoksulluk sınırlarının kıyaslamasını değiştirebilmektedir. Örneğın yoksul kesime yönelik iyi bir kamusal hizmet sunan ülkelerde yoksulluk sınırı diğerk ülkelere nazaran daha düşük kalabilmektedir. Bu kapsamda mutlak yoksulluk kavramının yanı sıra görelî yoksulluk kavramı ortaya çıkmaktadır (Akbulut, 2021, s. 12).

2.2. Görelî Yoksulluk

Görelî yoksulluk, kişilerin toplumun ortalama hayat seviyesine sahip olmaması veya toplumdaki diğerk kişilere göre ortalamanın altında bir gelire sahip olması şeklinde ifade edilebilir. Kişinin ya da hanehalkının, toplumdaki diğerk kişilere göre ortalama bir yaşam seviyesine sahip olmaması tartışılabilir görelî durumu taşımaktadır. Mutlak yoksullukta, bireyin temel ihtiyaçlarını karşılayacak kaynağına sahip olamama durumu dikkate alınırken, görelî yoksullukta bireyin toplumdaki mevcut refah seviyesinden yeterince yararlanamama durumu dikkate alınmaktadır (Ak, 2016, s. 302). Townsend (1979), eğer kişi bulunduğu topluma ait sosyal yaşama katılmıyorsa, ortalama bir refah seviyesine sahip değilse ve ortalama yaşam koşullarına ulaşabilmek için gerekli gelir ve kaynağı yoksa görelî yoksul olarak tanımlamıştır.

Görelî yoksulluğun iki temel unsuru vardır. Birincisi, yoksulluğun sosyal nitelikte ele alınıp tanımlanmasıdır. Bu, mutlak yoksulluğu savunanlara karşı atfedilen bir varsayımdır. İkincisi,

yoksulluğun tanımlanmasında, toplumda yoksul olmayan kişiler ile kıyas edilmesi diğer bir deyişle karşılaştırmalı yöntem kullanılmasıdır. Böylelikle yoksulluk dezavantajla ve dolayısıyla eşitsizlik ile birlikte ilişkilendirilerek tanımlanmaktadır (Spicker vd. 2007, s. 169).

Bireylerin veya hanehalkının, elde ettikleri kazanç açlık sınırının altında olmadığı için mutlak yoksulluk olarak kabul edilmeyebilirler. Ancak toplumun diğer üyelerine nazaran ortalama refah seviyesinin altında bir yaşam sürebilmektedirler (Altan, 2004, s. 146). Bu kapsamda görelî yoksulluk, mutlak yoksulluktan farklı olarak bireylerin toplumun ortalama hayat düzeyinin belli bir oranının altında kalmasını ifade etmektedir. Görelî yoksullukta ülkedeki fert başına düşen gelirin ya da harcamanın belli bir yüzdesi (%50-%60 gibi) dikkate alınır. Eğer hanehalkı veya birey, bu sınırların altında gelir ya da harcamaya sahip ise görelî yoksul olarak kabul edilmektedir (Aslan, 2020, s. 90).

Görelî yoksullukta, kişiler veya hanehalkının yoksul olarak tanımlanması yapılırken sadece gelir açısından yetersiz olup olmadığı dikkate alınmamaktadır. Aynı zamanda kişilerin gelir getiren kaynaklara erişimi veya bu kaynaklar ile hayatlarını devam ettirebilme imkânı göz önünde bulundurulmaktadır. Bu kapsamda görelî yoksulluk, kişiyi toplumsal bir varlık olarak ele alır ve kişinin bulunduğu toplum nezdinde kabul gören bir yaşam standardına sahip olup olmadığı üzerinde durur (Akbulut, 2021, s. 13). Dolayısıyla kişiler veya hanehalkı asgari seviyede hayatlarını devam ettirecek temel kaynaklara sahip olsalar bile toplumun ortalama hayat seviyesinin altında kalmakta ve bu kimseler görelî yoksul olarak tanımlanmaktadır (Şenses, 2017, s. 92).

Görelî yoksulluk, tüm toplum göz önünde bulundurulmuş olarak değerlendirme yapan bir yoksulluk türüdür. Bu yoksulluk türünde yalnızca açlık sınırı altında kalanlar değil, toplumun genel tüketim düzeyi altında kalanlar da yoksul değerlendirmesi içerisine alınmaktadır. Dolayısıyla görelî yoksulluk, toplumda gelir ve tüketim arasındaki farklılığı ortaya koymaya çalışmaktadır. Ancak bunu yaparken orta gelir grubu ile üst gelir grubu arasında bir kıyas yapmamaktadır. Görelî yoksullukta alt gelir grubunun gelir ve tüketim düzeyi, orta ve üst gelir grubu ile karşılaştırılmaktadır. Bu nedenle, görelî yoksulluk ölçütü dikkate alınarak yoksulluk hesaplaması yapıldığında yoksulların sayısından artış yaşanabilmektedir (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, s. 85). Bununla birlikte görelî yoksulluk hesaplaması, yoksulluğu belli bir zaman diliminde analiz ettiği ve yaşam standartlarında zamanla meydana gelen değişiklikleri göz ardı ettiği için eleştirilebilmektedir (Yücel, 2011, s. 67).

2.3. Sübjektif-Objektif Yoksulluk

Yoksulluğun bir diğer türünü objektif ve sübjektif yoksulluk oluşturmaktadır. Objektif yoksulluk, kişinin belirli esaslara göre hayatını sürdürebilmesi için belirli bir yaşam düzeyinden yoksun olma halini ifade etmektedir. Objektif yoksullukta, yoksulluğu oluşturan nedenler ve kişi ya da hanehalkını yoksulluktan çıkarmak için alınması gereken önlemler normatif kriterlere göre değerlendirilmektedir (Özcan, 2018, s. 4).

Sübjektif yoksulluk ise kişi veya hanehalkı buldukları toplum içerisinde ihtiyaç duydukları minimum gelir ve tüketim düzeyini ifade etmektedir. Kişilerin gelir veya tüketim düzeyi beklentileri, sübjektif yoksulluk sınırını vermekte ve bu yoksulluk sınırı algı anketlerinden elde edilmektedir. Sübjektif yoksullukta, kişinin yoksul olup olmadığına ilişkin en doğru kararı verecek olan kişinin kendisinin olduğu kabul edilmektedir. Buna göre, kendini yoksul olarak algılayan kişilerin sübjektif yoksulluk sınırının altına kalması, kendini yoksul algılamayanların ise sübjektif yoksulluk sınırının üzerinde kalması beklenmektedir (Flik ve Van Praag, 1991, s. 313).

2.4. Kırsal-Kentsel Yoksulluk

Kırsal yoksulluk, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan ve bu ülkelerde ekonomik dönüşümlere bağlı olarak tarım sektöründe gizli işsizliğin¹ açık işsizliğe² dönüşmesi neticesinde ortaya çıkan yoksulluğu ifade etmektedir (Ak, 2016, s. 303). Kentsel yoksulluk ise küreselleşmenin de etkisiyle kentlerde yoksul kişilerin oluşmasını, bu kişilerin dışlanmaya maruz kalmalarını ve işsiz ya da devamlı bir işe sahip olmayanları ifade etmektedir. Ekonomik gelişmelere bağlı olarak kırsal kesimden kentlere göçün artması ve kentlerin bu göçü kaldırma kapasitesinin giderek azalması, kentsel yoksulluğun temelini oluşturmakta ve kentsel yoksulluğun şiddetli bir şekilde yaşanmasına neden olmaktadır (Bıçkılı, 2005, s. 105).

Küreselleşme ülkelerde zenginlik durumunun artmasına katkı sağlamanın yanı sıra elde edilen bu zenginliğin toplumda bölüşümü aşamasında yüksek gelirli kesimler lehine bir sonuç çıkarabilmektedir. Diğer bir ifade ile toplumda zengin olan kişiler daha zengin hale gelirken yoksul durumda olan kişiler daha yoksul duruma gelebilmektedir. Bu kapsamda toplumun bir tarafında gökdelenler, muazzam ve giderek artan bir zenginlik söz konusu iken diğer bir tarafından teneke gecekondu, yoksul kişilerin hızla artışı ve yoksulluğun giderek şiddetli hale gelmesi söz konusu olmaktadır (Yılmaz, 2012, s. 263). Kentsel yoksullukta, küresel ekonomik alanda yaşanan değişimler nedeniyle daha önce yoksul olmayan kimseler yoksul hale gelmekte, bu yoksulluk görece kalıcı nitelik taşımakta ve bu kimseler giderek toplumdaki sosyal ve mekânsal süreçlerden dışlanmaya maruz kalmaktadır (Saçlı, 2019, s. 11). Kentlerde kapitalizm, modernleşme ve bunlara bağlı yaşanan sınıfsal eşitsizlik beraberinde kentsel yoksulluk sorununu gündeme getirmektedir. Hemen hemen bütün ülkelerde görülebilen kentsel yoksulluk özellikle az gelişmiş ülkelerin önemli sorunları arasında yerini almaktadır. Kentsel yoksullukta, toplumdaki tüm kişilerin sunulan imkân ve haklardan ne derece fayda elde ettiği önem arz etmektedir (Özel, 2015, s. 161). Küreselleşme kentlerde yaşayan herkese eşit haklar sunmamaktadır. Küreselleşmenin kentlerde adaletsiz bir şekilde işlemesi özellikle yoksul kişiler açısından kötü barınma ve yaşam koşulları, işsizlik ve dışlanma gibi çeşitli dezavantajlı durumlar meydana getirmektedir (Yılmaz, 2012, s. 266).

2.5. İnsani Yoksulluk

İnsani yoksulluk, mutlak ve görelî yoksulluk türlerinden daha geniş kapsamlı yoksulluğu ifade etmektedir. BM tarafından ortaya atılan insani yoksullukta, yoksulluğun farklı boyutlarına vurgu yapılmaktadır. Bu kapsamda mutlak yoksullukta temel ihtiyaçlardan yoksunluk; görelî yoksullukta toplumsal gereksinimlerden yoksunluk hallerine odaklanılırken, insani yoksullukta kişinin insana yakışır bir şekilde yaşam sürmesine imkân vermeyen mahrumiyet hallerinde odaklanılmaktadır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, s. 85-86).

BM tarafından 1997 yılında yayımlanan raporda insani yoksulluk kapsamında bir endeks ortaya konmuştur. İnsani yoksulluk endeksinde üç temel gösterge üzerine odaklanılmıştır. Üç temel gösterge, uzun ve sağlıklı yaşam, bilgiye erişim ve kaliteli bir yaşam standardı şeklinde belirlenmiştir (UNDP, 1997, s. 43). İnsani yoksulluk geliri tek başına temel almamakta, temel insani ihtiyaçlardan yoksun kalma durumlarını dikkate almaktadır. Dolayısıyla insani yoksulluk, sadece kişilerin gelir düzeylerinde azalışı değil aynı zamanda bilgiye erişimde zorluk, hastalık ve temel sosyal hizmetlerden mahrumiyet gibi insan yaşamını etkileyen çok boyutlu bir kavramı ifade etmektedir (Ak, 2016, s. 302). Kişinin bulunduğu mevcut zaman diliminde yeterli eğitimi alamaması, sağlıklı beslenememesi, gelecek korkusu içerisinde olması ve sosyal hizmetlere erişiminin olmaması gibi durumlar insani yoksulluk içerisinde yer almaktadır (Savcı Köroğlu, 2022, s. 301).

¹Bir işletmede veya sektörde çalışan kişilerin sayısının azalmasına rağmen o işletmede veya sektörde üretim miktarında bir azalış yaşanmıyorsa gizli işsizlik var olduğu anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle işletmede veya sektörde işsizlik değil aksine aşırı istihdam mevcuttur. Daha fazla bilgi için Eğilmez, 2016.

²Mevcut çalışma koşulları ve ücret düzeyinde, çalışma istek ve arzusunda olmalarına rağmen iş bulamayan kişileri ifade etmektedir. Daha fazla bilgi için Eğilmez, 2016.

2.6. Geçici-Kronik Yoksulluk

Yoksulluğun bir diğer türünü geçici ve kronik yoksulluk oluşturmaktadır. Geçici yoksulluk, kişinin ya da hanehalkının yaşamlarını sürdürme durumunun veya elde ettiği gelirin bazı zamanlarda artma ve azalmasına bağlı olarak yaşanan yoksulluğu ifade etmektedir. Kronik yoksulluk ise geçici yoksulluğun aksine kişinin mevcut yaşam seviyesine bağlı olarak yaşadığı yoksulluk durumunun kalıcı bir hale dönüşmesini ifade etmektedir (Savcı Köroğlu, 2022, s. 103). Kişinin ya da hanehalkının yoksulluk durumlarının beş yıldan daha fazla devam etmesi ve yoksulluk durumlarının iyileştirilemez hale dönüşmesi durumunda, bu kişiler kronik yoksul olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda kronik yoksul durumda olanlar, hayat standartlarını yükseltme imkanına sahip değildirler (Ak, 2016, s. 303).

3. Yoksulluğu Etkileyen Faktörler

Yoksulluk kavramı çok boyutlu bir nitelik taşıması nedeniyle pek çok faktörün yoksulluğu etkileyebildiği görülmektedir. Bu kapsamda savaşlar, ırk ve cinsiyet ayrımcılıkları, uluslararası kuruluşlar tarafından uygulanan yapısal programlar, kamu harcamalarındaki azalışlar, üretimin yavaşlaması, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, büyüme ve kalkınmada yaşanan gerilemeler, hanehalkı özellikleri, işsizlik veya küreselleşme gibi pek çok faktör yoksulluğu etkileyen nedenler arasında sıralanabilir (Can, 2017, s. 1114).

Yoksulluğu etkileyen nedenler ülkeden ülkeye değişmekle birlikte günümüz dünyasında küreselleşme yoksulluğu etkileyen önemli faktör arasında yerini almaktadır. Küreselleşmeye bağlı olarak üretim teknolojileri hızla gelişmiş, ülke sınırları zamanla ortadan kalkmış ve ülkeler arasında bilgi alışverişi hızlanmıştır. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı bu gelişmeler, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri olumsuz yönde etkileyebilmekte ve gelir eşitsizliğini ortaya çıkarabilmektedir. Alt, orta ve üst gelir grupları arasında dağılımın gittikçe adaletsiz hale gelmesi ise beraberinde işsizlik ve yoksulluğu negatif yönde tetiklemektedir (Savcı Köroğlu, 2022, s. 102). Bu kapsamda yoksulluğu etkileyen ekonomik faktörler, küreselleşmeden elde edilen gelirin adaletsiz dağılımı, ekonomik büyüme, konjonktürel dalgalanmalar tasarruf ve yatırım oranlarının yetersizliği, az gelişmiş ülkelerin katma değer oluşturma potansiyelinin ve rekabet gücünün zayıflığı, mali nedenler, yolsuzluk ve işsizlik şeklinde sıralanabilir. Yoksulluğu etkileyen ekonomik faktörler genel olarak değerlendirildiğinde, kişinin etki alanının dışında kaldığı ve ekonominin bütününe ilgilendiren nedenler olduğunu söylemek mümkündür (Turna, 2022, s. 19).

Kentleşmeye veya savaşa bağlı olarak yaşanan göçler de yoksulluk üzerinde önemli etkiler meydana getirebilmektedir. Göç eden kimseler, dezavantajlı bölgelerde yaşamlarını sürdürmesi, kötü ve sağlıklı barınma imkanları ve sürekli bir gelir kaynaklarının olmaması gibi nedenlere bağlı olarak yoksulluk ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Bununla birlikte göç yoksulluğu etkilemekle birlikte yoksulluk durumu da göçü etkilemektedir. Bu kapsamda yoksulluk, hem göçü etkileyen itici bir faktörü hem de göç hareketlerini kısıtlayan bir faktörü oluşturmaktadır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, s. 94).

Yoksulluğu etkileyen faktörler arasında, doğal afetler, kişiler arasındaki yetenek farklılıkları miras yolu ile elde edilen gelirler, hızlı nüfus artışı, yaşlı nüfusunun artması, eğitim ve sağlık olanakları, barınma imkanları, yaşanan bölgenin altyapı imkanları, hanehalkı özellikleri ve ayrımcılık gibi faktörler de sıralanabilir (Ak, 2016, s. 301). Yoksulluk üzerine yapılan çalışmalarda, yalnızca tek bir neden üzerine odaklanılmadığı ve pek çok faktörün yoksulluk üzerindeki etkisinin incelendiği görülmüştür. Yoksulluk çok boyutlu bir nitelik taşıdığı için yoksulluğu etkileyen faktörlerin de çok boyutlu olarak ele alınması doğru bir yaklaşımı oluşturmaktadır. Çünkü yoksulluk kişisel nedenlerden kaynaklanabileceği gibi ailesel, çevresel, bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal veya kültürel yapısı gibi faktörlerden de kaynaklanabilmektedir. Dolayısıyla yoksulluğun nedenlerinin geniş bakış açısı ile ele alınması ve bu doğrultuda yoksulluğu azaltma politikalarının uygulanması daha etkin bir sonuç ortaya koyacaktır (Savcı Köroğlu, 2022, s. 103). Bu kapsamda yoksulluğu etkileyen bölgesel, toplumsal ve demografik faktörler kısaca Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1: Yoksulluğu Etkileyen Faktörler

Bölgesel Faktörler	Hanehalkı Faktörleri
Coğrafi ve iklimsel koşullar	Hanehalkı büyüklüğü
Kırsal alanların elverişsiz olması, yetersiz altyapı ve kamu hizmetleri	Hanehalkı üyelerinin özellikleri (yaş, cinsiyet ve bağımlı kişi sayısı vb.)
Bölgesel yönetim	Hanehalkı üyelerinin eğitim ve sağlık durumları
Bölgesel eşitsizlikler	Hanehalkı reisinin cinsiyeti, eğitimi vb.
Toplumsal Faktörler	Demografik Faktörler
Altyapı hizmetleri ve kamu hizmetlerinin miktarı	İstihdam durumu
Kalkınma ve istihdama eşit erişim	Yaş
Hükümet politikaları	Cinsiyet
Sosyal nitelikli hizmetler ve bu hizmetlere dezavantajlı kimselerin erişimi	İstihdam ve gelir niteliği (sürekli/geçici gelir, kötü istihdam koşulları vb.)
Sosyal sermaye	Eğitim ve sağlık durumu

Kaynak: (World Bank, 2014, ss. 79-83)

4. Türkiye Özelinde Yoksulluk Üzerinde Yapılmış Çeşitli Çalışmalar

Ulusal ve uluslararası literatürde yoksulluk ve yoksulluk türleri üzerine ampirik veya teorik nitelikte pek çok farklı çalışmalar yapılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye özelinde yoksulluk durumunu inceleyen çeşitli çalışmaların bulgularına yer verilecektir.

Öztürk ve Çetin (2009), Dünyada ve Türkiye’de kadın yoksulluğu üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda yoksulluk sorunun kadınlar özelinde ayrıca incelenmesinin önemli olduğunu, kadınların eğitim hizmetlerine veya emek piyasasına ulaşmada erkeklere nazaran dezavantajlarının mevcut olduğu ve bu nedenle de yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalma ihtimallerinin daha yüksek olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca yoksullukla mücadele politikaları toplumda yer alan tüm yoksulları hedeflese de kadınlara yönelik mikro kredi³ gibi ek önlemlerin alınmasının daha etkin olabileceği belirtilmiştir.

Arpacıoğlu ve Yıldırım (2011), yoksulluk sorununu Dünya ve Türkiye kapsamında ele almıştır. Çalışma sonucunda gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk oranının %40’ın altında kaldığı, az gelişmiş ülkelerde ise %40-80 arasında seyrettiği ve gelişmişlik seviyesi yüksek olan ülkelerde dahi %12 yoksulluk oranının olduğu ifade edilmiştir. Türkiye’de yoksulluk sorunu incelendiğinde ise hane içerisinde yaşayan kişi sayısı arttıkça yoksulluk oranının arttığı, kırsal kesimde kentlere göre yoksulluk oranını nispeten yüksek olduğu ve bütüncül bir yoksullukla mücadele politikası izlenmesinin daha etkin olacağı belirtilmiştir. Fırat (2013) gelişmekte olan ülkeler ve Türkiye kapsamında yoksulluk sorununu ele almıştır. Çalışma sonucunda; yoksulluk sorunu ile her alanda mücadele edilmesi ve yoksulluğu azaltma stratejilerinin makro ekonomik politikalar içerisinde yer alması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca Türkiye’de hanehalkı büyüklüğü ile yoksulluk oranı paralel bir seviye izlerken, eğitim seviyesi arttıkça yoksulluk riskinin azaldığı ve kişilerin çalışma durumlarına göre yoksulluk oranının değiştiği çalışmada elde edilen bulguları oluşturmaktadır.

Tunç (2013), yoksullukla mücadelede önemli bir yeri bulunan Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının faaliyetlerinin etkinliğini incelemek amacıyla TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli) bölgesi kapsamında 489 hane ile bir anket çalışması gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre ailelerin %75,2’i sosyal yardım almakta, sosyal yardım alan ailelerin çoğunluğu (%43,6) yardımların zamanında yapıldığını, ancak yapılan

³Küçük işletmelere veya kendi işini kurmak isteyen girişimcilere hammadde, malzeme ve makine alımı gibi işletme ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla verilen küçük ölçekli krediler ifade etmektedir. Mikrokredi uygulamaları ile istihdam olanaklarının artırılması ve özellikle işgücü piyasasına finansman, eğitim veya ayrımcılık gibi çeşitli dezavantajları nedenleriyle katılmayan kimselerin iş gücü piyasasında yer almalarının sağlanması hedeflenmektedir. Bir bakıma yoksul kimselerin iş gücü piyasalarında yer almaları desteklenerek hem yoksulluğun azaltılmasına hem de istihdam olanaklarının artırılmasına katkı sağlanmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. Ateş ve Ögütöğulları, 2012.

yardımların yoksulluktan çıkmak için yeterli olmadığını sadece kısa vadeli çözümler sunduğunu düşünmektedir. Ayrıca, sosyal yardımların işsizliğin çaresi olarak görüldüğü, yardım yapılacak kesimin daha etkin belirlenmesi ve daha yüksek dezavantajlara sahip olan kişilere öncelik tanınması gerektiği belirtilmiştir.

Doğan ve Tatlı (2014), Türkiye özelinde insani gelişme⁴ ve insani yoksulluk durumunu inceleyen bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda Türkiye'nin insani gelişme endeksinin yıllar bazında istikrarlı bir gelişme sergilediği, hızlı gelişmekte olan sekiz ülke arasında yer aldığı belirtilmiş ve okullaşma oranlarında daha yüksek endeks değerleri elde edebilmek için eğitim hizmetlerine ve yatırımlarına ağırlık verilmesi gerektiği şeklinde önerilerde bulunulmuştur. Çok boyutlu yoksulluk açısından inceleme yapıldığında ise Türkiye'nin 2011 yılında 108 ülke arasında 0.028 ile 41. sırada yer aldığı, yoksulluktan en şiddetli etkilenen kesime yönelik ayrı politika ve stratejiler geliştirilmesi ve sosyal politikaların etkin bir şekilde uygulanması gerektiği ifade edilmiştir. Yılmaz (2014), Türkiye özelinde 2002-2012 yıllarını dikkate alarak ekonomik büyüme ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi ekonometrik analiz ile incelemiştir. Yapılan analizler sonucunda ekonomik büyümede artış meydana geldikçe yoksulluk oranının azaldığı tespit edilmiştir.

Gedikoğlu (2015), çalışmasında Biga ilçesi özelinde yoksulluk durumunu ve yoksullukla mücadelede yapılan çalışmaları 100 hane kapsamında incelemiştir. Çalışma sonucunda kadınların erkeklere göre daha yoksul olduğu, engelli ve yaşlı nüfusun daha sık yoksulluk ile karşılaştığı, yoksullukla mücadelede barınma yardımlarının önemli bir yer tuttuğu, iş ve meslek edindirme projelerinin artırılması gerektiği ve yoksul durumda olan çocukların eğitimlerinin devamının sağlanması gerektiği şeklinde bulgular elde edilmiştir. Duran (2015), Türkiye'de yoksulluk sorununu bölgesel bazda mekansal analiz yöntemleri ile incelemiştir. Çalışma sonucunda 2006-2013 yılları arasında yoksulluğun azaldığı ve bu süreçten en çok batıdaki gelişmiş bölgelerin fayda sağladığı, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yoksulluk durumunun çok yoğun olduğu ve bölgesel yoksulluğun azalmadığı bulguları elde edilmiştir.

Yüksel Arabacı (2016), çalışmasında göreceli yoksulluk yaklaşımını ve Türkiye için uygunluğunu incelemiştir. Çalışma sonucunda ülkemizde resmi yoksulluk verilerinde benimsenen göreceli yoksulluk yaklaşımının temelde iki problem ortaya çıkarabileceği belirtilmiştir. İlk olarak göreceli yoksulluk sınırının temel ihtiyaçları karşılamaya yetmeyecek kadar düşük olarak hesaplanması halinde, temel ihtiyaçlarını karşılayamayan yoksul kesimin resmi istatistiklere yansımaması problemini ortaya çıkabileceği ifade edilmiştir. Diğer bir problem ise göreceli yoksulluk yaklaşımının yoksulları tek ve homojen bir grup olarak kabul etmesi şeklinde ifade edilmiştir. Bu kapsamda birbirinden farklı ve heterojen bir nüfus olan yoksul kesime yönelik farklı çözüm politikalarının geliştirilmesi önerilmiştir.

Özcan (2018), Denizli ilinin sosyoekonomik yapısı ele alınarak mutlak yoksulluk sınırının belirlenmesine yönelik bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışma Denizli merkezini kapsamaktadır. Sağlıklı bir kişinin en az 2400 kalori alması gerekliliği göz önünde bulundurularak, dört besin grubunu içeren (süt ve süt ürünleri, et ve et ürünleri, sebze ve meyve grubu, ekmek ve tahıl) farklı gıda maddeleri ile günlük menüler ortaya konmuştur. Günlük menüler ve birim fiyat hesaplaması yapılarak, kişinin günlük, haftalık ve nihai olarak aylık şeklinde asgari harcama tutarı hesaplanmıştır. Çalışma sonucunda dokuz farklı bölgede farklı yoksulluk sınırı elde edilmiştir. Refah seviyesi ile gıda fiyatları arasında doğrusal bir ilişki olduğu ve bu kapsamda refah seviyesinin görece yüksek olan bölgelerde ürün fiyatlarının da yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Denizli merkez özelinde mutlak yoksulluk sınırının ülke ortalamasının altında kaldığı elde edilen diğer bir bulguyu oluşturmuştur.

⁴İnsani gelişme endeksi (İGE), uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgili olmak ve iyi bir yaşam standardına sahip olmak şeklinde üç farklı boyutta ortalama başarımın özeti veren bir endeksi ifade etmektedir. İGE, üç farklı boyutun her birine farklı puanlamalar uygulayarak geometrik ortalamalarının hesaplanmasını içerir. Daha fazla bilgi için bkz. <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>. Erişim Tarihi: 12.03.2023

Aslan (2020), çalışmasında Türkiye kapsamında yoksulluk ve işgücü piyasasının ilişkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda işgücü piyasasında yer almayanların en yüksek yoksulluk oranına sahip iken istihdam edilen sosyoekonomik grubun en düşük yoksulluk oranına sahip olduğu, tarım, inşaat ve niteliksiz işlerde çalışan kişilerin veya kayıt dışı çalışan kişilerin ise yoksulluk riskinin arttığı tespit edilmiştir.

Bayramoğlu (2022), Türkiye kapsamında 2006-2019 yılları arasında büyüme, yoksulluk ve gelir dağılımının nasıl bir seyir izlediği çeşitli analizler ile incelenmiştir. Çalışma sonucunda 2006-2019 uzun dönem analizinde gelir eşitsizliğinin en yüksek Güney Doğu Anadolu Bölgesinde olduğu, 2004-2019 döneminde Doğu Marmara, Batı Anadolu ve Orta Anadolu bölgelerinde yoksul yanlısı büyüme⁵ gerçekleşirken diğer tüm bölgelerde yoksul karşıtı büyüme meydana geldiği tespit edilmiştir. 2010-2013 döneminde ise Orta Doğu Anadolu ve Güney Doğu bölgelerinde yoksul nüfusun büyümeden pay almadığı bulgusu elde edilmiştir.

Yaşar (2022), Türkiye kapsamında yoksulluğa neden olan faktörleri ve bu faktörlerin yoksulluk üzerindeki etkisini çeşitli analizler ile incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, ekonomik faktörler arasından en çok ekonomik büyümenin yoksulluğun azaltılmasında etkin olduğu ve kişi başına düşen gelir arttıkça yoksulluğun azaldığı tespit edilmiştir. Buna karşılık, enflasyon, işsizliğin, özel eğitim harcamalarının ve nüfus artışının ise yoksulluğu artırdığı bulgularına erişilmiştir.

5. Türkiye’de Yoksulluk

Türkiye 24 Ocak 1980 kararları⁶ sonrasında, yoksulluğu azaltma politikalarını zaman içerisinde benimsemiş ve hayata geçirmeye başlamıştır. Bu kapsamda 1986 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDV) kurulmuş ve 1992 yılında yeşil kart uygulaması başlatılmıştır. Bunun yanı sıra 81 il ve 892 ilçe kapsamında kurulan 973 Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları kurulmuştur. Bu vakıflar aracılığı ile sosyal yardım faaliyetleri yürütülerek 4 milyon kişiye gıda, yakacak, barınma, eğitim ve sağlık alanında destekler sağlanmıştır. Ayrıca 28 Kasım 2001’de Dünya Bankası ile imzalanan anlaşma sonucunda Şartlı Nakit Transfer Programı (ŞNTP) devreye alınmış ve sosyal riski azaltma projesi başlatılmıştır. Proje ile ekonomik krizin yoksul kesimin üzerinde meydana getirdiği negatif etkinin minimize edilmesi amaçlanmıştır (Fırat, 2013, s. 200-201).

Türkiye’de yoksulluk araştırmaları Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yürütülmektedir. TÜİK, gelir dağılımı ve yoksulluk konusunda çalışmalara 1987 yılında Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi ile başlamıştır. 1994 yılında bağımsız bir gelir dağılımı araştırması ve 2002-2005 yılları arasında ise hanehalkı bütçe araştırmaları yapılarak gelir dağılımı istatistikleri oluşturulmuştur. 2006 yılı itibariyle ise Avrupa Birliğine uyum kapsamında gelir dağılımının yanı sıra yaşam koşulları, gelire dayalı göreceli yoksulluk ve sosyal dışlanma konuları hakkında veri üretmek amacıyla “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (GYKA)” başlatılmıştır⁷.

Yoksulluk, kişinin eğitim durumu, yaşadığı hanehalkının özellikleri, yaşadığı bölge, mesleği, yaşı ve cinsiyeti gibi pek çok faktöre bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Çalışmada TÜİK tarafından yayımlanan GYKA ve yoksulluk istatistikleri kullanılarak, Türkiye kapsamında yoksulluk sorunu incelenecektir. Bu kapsamda ilk olarak yoksulluğun genel ve bölgesel durumu incelenecek sonrasında hanehalkı ve eğitim durumu özelliklerine göre yoksulluk durumu ele alınacaktır.

⁵Yoksul yanlısı büyüme, ekonomik büyümeden yoksul kimselerin daha fazla fayda sağlamasını, diğer bir ifade ile ekonomik büyüme sonucunda yoksul kimselerin ekonomik ve sosyal açıdan hayat seviyelerinin yükselmesi şeklinde ifade edilebilir (Altınışık, 2022). Daha fazla bilgi için Dolar & Kraay, 2002.

⁶Bu kararlar ekonomik yapı ve düşünceyi değiştirme amacı gütmektedir. Bu kapsamda alınan kararlar devletin piyasaya müdahalesinin en aza indirilmesi, serbest piyasa ekonomisine ağırlık verilmesi, ihracat artırılması, yabancı sermaye girişimlerinin artırılması, ücretlerin yeniden düzenlenmesi, üretimin artırılması ve ekonomide makro dengelerin sağlanması şeklinde özetlenebilir (Engin, 2022, s. 1182).

⁷<https://www.tuik.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 11.01.2023

5.1. Türkiye’de Yoksulluğun Genel Görünümü

Türkiye kapsamında 2014-2021 yılları arasında yoksulluğa ilişkin sayısal bilgilere Tablo 2’de yer verilmiştir. Tablo 2, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri⁸ kullanılarak hesaplanan gelire dayalı göreceli yoksulluk sınırı, yoksul sayıları ve yoksulluk oranlarını içermektedir.

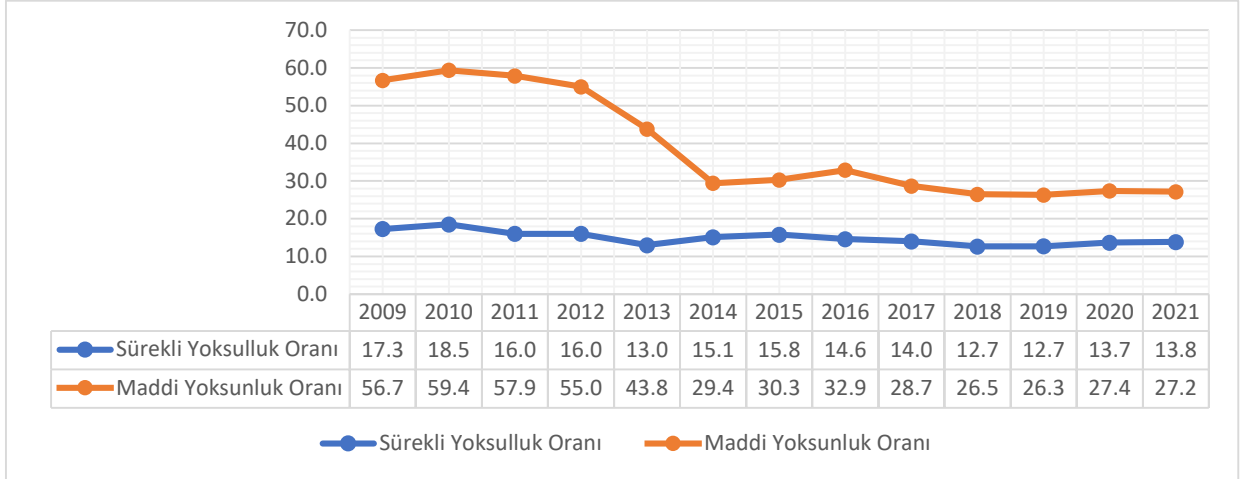
Tablo 2: 2014-2021 Yılları Arası Yoksulluk Sınırı, Yoksul Sayıları ve Yoksulluk Oranları

Yıllar	Medyan gelirin %50’sine göre			Medyan gelirin %60’ına göre		
	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı (Bin Kişi)	Yoksulluk Oranı (%)	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı (Bin Kişi)	Yoksulluk Oranı (%)
2014	5.554	11.332	15	6.665	16.501	21.8
2015	6.246	11.219	14.7	7.495	16.706	21.9
2016	7.116	11.026	14.3	8.539	16.328	21.2
2017	7.994	10.622	13.5	9.532	15.864	20.1
2018	8.892	11.091	13.9	10.670	16.888	21.2
2019	10.793	11.641	14.4	12.952	17.207	21.3
2020	12.394	12.267	15	14.873	17.921	21.9
2021	14.034	11.936	14.4	16.841	17.636	21.3

Kaynak: (TÜİK)

Tablo 2 incelendiğinde, yıllar içerisinde yoksulluk sınırlarında artış yaşandığı görülmektedir. Bu kapsamda yoksulluk sınırı, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %50’si ve %60’ı dikkate alınarak hesaplandığı göz önüne alındığında, yıllar içerisinde yoksulluk sınırının artış trendi izlediği görülmektedir. Yoksul sayısı ve oranları incelendiğinde ise 2014-2018 yılları arasında bir azalış seyri görülürken, 2019 yılı itibariyle artış yaşandığı görülmektedir. Buna göre tüm dünyayı önemli ölçüde etki altına alan küresel salgının, ekonomide meydana getirdiği olumsuz etkilerle birlikte yoksulluk üzerinde de negatif etkilere yol açtığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte hanehalkı gelirlerinin artması ile yoksulluk sınırının yükseldiği, yoksulluk oranının ise dalgalı bir seyir izlediği söylenebilir. Bu durum, kişinin gelirlerinde bir artış yaşanmasına rağmen alım gücünün zayıfladığı ve buna bağlı olarak yoksulluk oranının artış seyri izlediği şeklinde yorumlanabilir. Kişilerin gelirlerinde görünürde bir artış yaşanmasına karşılık reelde alım gücünün zayıflaması, kişinin mevcut yaşam seviyesini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Dolayısıyla hayat pahalılığındaki yükselişle birlikte yoksulluk sınırı da yükselmekte, kişilerin alım gücünün zayıflaması veya hayat pahalılığının artması ise yoksulluk oranının yükselmesine neden olabilmektedir. Diğer taraftan yoksulluk çok boyutlu bir nitelik taşıdığı için farklı birçok faktörden olumlu ya da olumsuz etkilenebilmektedir. Bu noktada yalnızca kişilerin alım gücünün zayıflamasının yoksulluğu artırmayacağı, işsizlik, gelir dağılımı veya ekonomik büyüme gibi çeşitli faktörlerin de yoksulluk üzerinde pozitif ya negatif yönde etkiler meydana getirebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

⁸Hanehalkının yıllık kullanılabilir gelirin, hanehalkının eşdeğer hanehalkı büyüklüğüne bölünmesiyle elde edilmektedir.

Şekil 1: 2014-2021 Yılları Arası Sürekli ve Maddi Yoksunluk Oranları (Medyan Gelirin %60'ına Göre)

Kaynak: (TÜİK)

Şekil 1’de 2009-2021 yılları arası eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %60’ına göre hesaplanan sürekli ve maddi yoksulluk oranlarının seyrine yer verilmiştir. Sürekli yoksulluk oranı dört yıllık panel veri kullanılarak hesaplanmaktadır. Eğer bir kimse eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %60’ına göre son yılda ve aynı zamanda önceki üç yıldan en az ikisinde yoksul ise sürekli yoksul içerisinde değerlendirilmektedir. Şekil 1’de yer alan sürekli yoksulluk oranları incelendiğinde, 2010 ve 2018 yılları itibariyle genel anlamda azalış seyri izlediği ve %6 azalış ile 12,7’ye gerilediği görülmektedir. Bu kapsamda yoksulluğun kalıcı bir hal almadığını ve azalma yönlü bir seyir izleyebildiğini söylemek mümkündür. Yoksulluk oranının 2014 ve 2015 yıllarında arttığı görülmektedir. 2014 yılında bir önceki yıla göre çeşitli ekonomik değişkenlerde negatif yönde etkiler meydana gelmiştir⁹. Buna göre ekonomik büyümenin yavaşlamasının, kişi başına düşen gelirin azalmasının ve işsizlik oranının artışının yoksulluk oranını da olumsuz yönde etkilemiş olabileceğini söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra küresel salgının sürekli yoksulluk üzerindeki olumsuz etkisini 2020 yılı itibariyle gösterdiği belirtilebilir.

Maddi yoksunluk oranı, finansal anlamda sıkıntı olma halini ifade etmektedir. Ayrıca bu oran hanehalkının, çamaşır makinesi, renkli televizyon, telefon ve otomobil sahipliği ve ekonomik anlamda beklenmeyen harcamaları yapabilme, evinden uzakta 1 haftalık tatil masrafını karşılayabilme, kira ve ısınma gibi ihtiyacını karşılayabilme ile ilgili algılarını yansıtmaktadır. Bu kapsamda Şekil 1’de yer alan maddi yoksunluk oranları incelendiğinde, 2009 ve 2014 yılları arasında belirgin bir azalış seyri izlediği görülmektedir. Maddi yoksunluk oranındaki azalma eğilimi 2015 yılında 0,7 kadar artış gösterse dahi sonraki yıllarda tekrar azalma eğilimi göstermiştir. Maddi yoksunluk oranlarında meydana gelen bu azalış, hanehalkının ekonomik anlamda gücünün yükseldiği ve hayat koşullarında düzelme yaşandığı şeklinde değerlendirilebilir.

5.2. Bölgelere Göre Yoksulluk

Yoksulluk durumu, kişinin veya hanehalkının yaşadığı yerleşim yerine veya çevreye göre değişkenlik gösterebilmektedir. Bu kapsamda bölgelere göre yoksulluk seviyesinin incelenmesi önemli bir hususu oluşturmaktadır.

⁹(Sungur, 2015).

Tablo 3: Bölgeler Bazında 2014-2021 Yılları Arası Yoksulluk Oranları

Bölgeler / Yıllar	Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Yoksulluk Oranları (Medyan Gelirin %60'ına Göre)							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Türkiye</i>	21,8	21,9	21,2	20,1	21,2	21,3	21,9	21,3
<i>TR10 (İstanbul)</i>	17,0	17,8	17,8	18,8	21,0	17,7	19,2	19,6
<i>TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)</i>	16,1	17,6	22,6	18,2	20,1	18,8	19,8	19,2
<i>TR22 (Balıkesir, Çanakkale)</i>	19,3	19,2	17,0	18,5	19,4	17,0	20,7	17,3
<i>TR31 (İzmir)</i>	19,8	19,9	19,7	18,4	19,7	19,8	20,3	19,5
<i>TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)</i>	17,6	15,9	15,3	14,0	18,1	17,4	17,3	18,1
<i>TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)</i>	13,7	15,6	15,0	11,7	14,7	14,0	18,6	15,2
<i>TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)</i>	13,0	16,3	15,3	16,8	17,0	13,5	14,0	13,9
<i>TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)</i>	15,8	16,4	14,7	13,1	17,6	15,5	14,7	13,2
<i>TR51 (Ankara)</i>	18,5	19,4	19,5	17,5	16,5	17,1	19,6	17,4
<i>TR52 (Konya, Karaman)</i>	18,0	16,6	15,7	18,0	17,7	16,8	19,8	16,1
<i>TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)</i>	20,7	20,3	20,3	19,7	18,7	18,8	19,8	19,0
<i>TR62 (Adana, Mersin)</i>	21,2	17,4	21,8	19,9	20,4	20,4	19,5	22,4
<i>TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)</i>	17,8	18,8	19,1	18,5	16,9	19,8	14,2	19,1
<i>TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)</i>	14,0	13,1	16,1	17,2	18,9	17,4	19,7	18,0
<i>TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)</i>	19,0	18,3	19,2	13,4	17,8	17,6	17,4	16,7
<i>TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)</i>	14,9	12,0	10,5	11,7	11,9	13,9	14,1	12,7
<i>TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)</i>	14,6	17,8	16,9	14,7	19,1	19,8	24,0	18,8
<i>TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)</i>	16,1	17,6	18,4	16,8	18,0	17,6	20,3	18,2
<i>TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)</i>	15,3	16,3	13,9	14,6	13,9	17,4	18,3	15,5
<i>TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)</i>	23,5	19,6	19,1	15,1	17,6	20,0	18,6	18,5
<i>TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)</i>	20,2	23,7	17,7	17,5	16,8	16,8	21,3	21,6
<i>TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)</i>	19,0	17,9	18,7	16,5	13,4	15,5	15,5	10,4
<i>TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)</i>	17,8	10,3	18,5	13,9	17,5	15,4	18,8	17,6
<i>TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)</i>	13,5	13,9	13,8	12,1	13,6	12,3	14,0	12,9
<i>TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)</i>	17,3	22,1	18,0	14,8	17,9	16,8	12,5	17,1
<i>TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)</i>	13,4	16,3	16,9	14,3	13,2	15,4	17,1	19,3

Kaynak: TÜİK

Tablo 3'te 2014-2021 yılları arasında Türkiye'de bölgeler bazında eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %60'ına göre yoksulluk oranlarına yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde TR61 (Antalya, Isparta ve Burdur) ve TRA1 (Erzurum, Erzincan ve Bayburt) bölgelerinde 2014-2018 yılları arasında yoksulluk oranı her yıl azalış gösterdiği görülmektedir. Bununla birlikte 2018 yılında neredeyse tüm bölgelerin yoksulluk oranlarında artış görülürken, Güneydoğu (TRC3 ve TRB1) ve Karadeniz (TR90) illerinin yoksulluk oranları azalmıştır. 2021 yılı yoksulluk oranı incelendiğinde ise en düşük yoksulluk oranı 10,4 ile TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli) bölgesinde gerçekleşirken; Şırnak, Siirt, Ağrı, Ardahan, Kars ve Iğdır gibi doğu illerinde veya İstanbul, İzmir ve Adana gibi yoğun göç alan metropol şehirlerde yüksek yoksulluk oranları gerçekleşmiştir. Ayrıca incelenen tüm yıllarda İstanbul, İzmir ve Adana bölgesinin, diğer bölgelere kıyasla yüksek yoksulluk oranına sahip olduğu görülmektedir.

5.2. Hanehalkı Tipine Göre Yoksulluk

Çalışmada Türkiye geneli ve bölgeler bazında bir yoksulluk incelemesi yapıldıktan sonra hanehalkı özelliklerine göre yoksulluk oranları ele alınmıştır. Hanehalkı nitelikleri gibi demografik değişkenler yoksulluk üzerinde farklı etkiler meydana getirebilmektedir.

Tablo 4: Hanehalkı Tipine Göre 2014-2021 Yılları Arası Yoksulluk Oranları

Hanehalkı Tipi / Yıllar	Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Yoksulluk Oranları (Medyan Gelirin %60'ına Göre)							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Tek kişilik hanehalkı</i>	11,8	12,4	12,4	12,2	12,8	12,3	14,2	10,4
<i>Tek çekirdek aileden oluşan hanehalkı</i>	20,1	20,3	19,6	19,0	20,2	20,3	21,2	20,9
<i>Sadece eşlerden oluşan çekirdek aile</i>	7,8	8,0	6,7	6,2	7,2	6,7	10,5	6,3
<i>Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile</i>	22,2	22,5	21,8	21,1	22,6	22,8	23,1	23,6
<i>Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile</i>	17,8	17,6	17,2	17,8	17,1	17,4	19,3	17,9
<i>En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalkı</i>	28,9	28,4	28,1	25,9	26,9	27,7	27,4	27,2

Kaynak: TÜİK

Tablo 4'te hanehalkı tipine göre 2014-2021 yılları arasında eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirinin %60'ına göre yoksulluk oranları yer almaktadır. Tablo incelendiğinde hane içerisinde yaşayan kişi sayısının yoksulluk oranı üzerinden etkide bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu kapsamda tüm yıllar bazında en düşük yoksulluk oranının, sadece eşlerden oluşan çekirdek ailelerde; en yüksek yoksulluk oranının ise en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan ailelerde gerçekleştiği görülmektedir. Buna göre ailelerde çocuk sayısının veya çocuk dışında yaşayan diğer kişi sayısının artması, yoksulluk oranını artırdığı söylenebilir. Bu kapsamda 2021 yılında tek çekirdek ailede yoksulluk oranı 20,9 iken; birden fazla çocuk olması durumunda yoksulluk oranı 23,6 ve çocuk dışında farklı aile üyesinin olması durumunda ise yoksulluk oranı 27,2 olarak gerçekleşmiştir.

5.3. Eğitim Seviyesine Göre Yoksulluk

Hanehalkı içerisinde yaşayan kişi sayısının yanı sıra kişinin mevcut eğitim seviyesi de yoksulluk durumu üzerinde farklı etkiler meydana getirebilmektedir.

Tablo 5: Eğitim Seviyesine Göre 2014-2021 Yılları Arası Yoksulluk Oranları

Eğitim Durumu / Yıllar	Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Yoksulluk Oranları (Medyan Gelirin %60'ına Göre)							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Okur-yazar olmayan</i>	38,1	36,3	35,3	35,1	36,2	35,2	35,8	34,6
<i>Bir okul bitirmeyen</i>	34,2	34,1	33,5	30,9	33,2	32,8	35,7	34,1
<i>Lise altı eğitilmiş</i>	19,6	20,3	19,6	18,5	19,8	20,4	21,2	20,9
<i>Lise ve dengi okul</i>	9,3	10,2	10,4	9,6	10,3	11,9	12,9	12,6
<i>Yükseköğretim</i>	2,2	2,7	3,2	3,3	3,7	4,2	5,1	4,5

Kaynak: TÜİK

Tablo 5'de eğitim durumuna göre 2014-2021 yılları arasında eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirinin %60'ına göre yoksulluk oranlarına yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde, kişinin eğitim seviyesi değiştikçe yoksulluk oranının azaldığı görülmektedir. Bu kapsamda tabloda yer alan tüm yıllar bazında bir inceleme yapıldığında, okur-yazar olmayan kişilerin veya bir okul bitirmeyen kişilerin en yüksek yoksulluk oranına; üniversite eğitimine sahip

kişilerin ise en düşük yoksulluk oranına sahip olduğu görülmektedir. Diğer taraftan yükseköğretim seviyesine sahip kişiler, diğer eğitim seviyesindeki kişilere göre en düşük yoksulluk oranına sahip olsalar da bu kişilerin yoksulluk oranlarının yıllar içerisinde arttığı gözlemlenmektedir. Bu kapsamda yıllar içerisinde üniversite eğitimi tamamlayan kişi sayısının giderek artış göstermesi ancak bu kişilerin iş gücü piyasasında yer almaması, yükseköğretim seviyesindeki kişilerin yoksulluk oranlarını artırmaktadır.

6. Sonuç

Günümüzde az gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere kadar pek çok ülkenin karşı karşıya kaldığı yoksulluk, bu çalışmanın temel odak noktasını oluşturmuştur. Bu kapsamda çalışmada ilk olarak yoksulluk kavramı ve farklı yoksulluk türleri üzerinde durulmuştur. Yoksulluğu etkileyen faktörler ise çalışma kapsamında ele alınan bir diğer konuyu oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında ayrıca literatürde Türkiye özelinde yapılan çeşitli yoksulluk araştırmalarının bulgularına yer verilmiştir.

Çalışmanın son kısmında TÜİK tarafından yayımlanan yoksulluk istatistikleri kullanılarak 2014-2021 yılları arası Türkiye'deki göreceli, sürekli ve maddi yoksulluk oranları ele alınmıştır. Buna göre kişilerin gelirlerinde yıllar içerisinde artış yaşandıkça yoksulluk sınırlarının da yükseldiği görülmektedir. Göreceli yoksulluk oranları değerlendirildiğinde ise 2018 yılına kadar bir azalış seyri izlenmiş ancak 2019 yılı itibarıyla yoksulluk oranının artış seyri izlediği görülmüştür. Kişilerin gelirlerinde yükselişin yanı sıra yoksulluk oranının da artış eğilimi içerisinde olması, hayat pahalılığındaki yükselişin yoksulluk oranını artırması şeklinde yorumlanabilir. Diğer bir deyişle kişilerin satın alım güçlerinin reel olarak azalması yoksulluk durumunu da negatif yönde etkileyebilmektedir.

Türkiye kapsamında ayrıca sürekli ve maddi yoksulluk oranları ele alınmıştır. Sürekli yoksulluk oranında 2014 yılında bir artış meydana gelse de bu oran 2010-2021 yılları itibarıyla genel anlamda azalış trendi izlemiştir. Maddi yoksulluk oranı ise 2010 yılında 56,7 iken 2021 yılında 27,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu kapsamda 12 yıl içerisinde kişilerin ekonomik anlamda iyileşme elde etmesinin, hayat seviyelerinin yükselmesine ve maddi yoksulluk oranının azalmasına katkı sağladığı söylenebilir. Ancak devamlı bir azalış seyri izleyen maddi yoksulluk oranı 2020 yılında yaklaşık %10 artmıştır. Bu bağlamda kişilerin yaşam seviyelerindeki iyileşmenin, küresel salgının meydana getirdiği olumsuz etkilere bağlı olarak azaldığını dolayısıyla maddi yoksulluk oranının artış eğilimi gösterdiği ifade edilebilir.

Çalışmada bölgesel, hanehalkı tipi ve eğitim durumu dikkate alınarak da Türkiye'de yoksulluk durumu incelenmiştir. Bölgesel bazda incelendiğinde her bölgede farklı yoksulluk oranlarının meydana geldiği görülmüştür. 2018 yılında Karadeniz ve Güneydoğu hariç tüm bölgelerde yoksulluk oranlarında artış yaşandığı, İstanbul, Adana ve İzmir gibi metropol şehirlerde ya da 2021 yılında Güneydoğu Anadolu bölgesinde yüksek yoksulluk oranlarının mevcut olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda bölgelerin sosyoekonomik gelişmişlik seviyeleri o bölgenin yoksulluk oranı üzerinde etkili olabilmektedir. Aynı zamanda bir bölgenin diğer bölgelere nazaran daha yüksek eğitim ve sağlık hizmetlerine veya iş gücü imkanına sahip olması göç alma potansiyelini artırmaktadır. Kırsal kesimden daha iyi yaşam şartlarına sahip olma beklentisi ile göç eden bu kişiler ise gelişmiş bölgelerde kentsel yoksullar arasında yer alabilmektedir. Nitekim literatürde yapılan bazı çalışmalarda (Erkan ve Bağlı, 2005; Tümtaş, 2009; Güneş 2009; Şan ve Küçük 2018 ve Zambak 2020) çeşitli nedenlere bağlı olarak göç eden kimselerin yoksulluktan çıkamadıkları, iş bulma anlamında önemli zorluklar yaşadıkları, kent hayatına uyum sağlamada güçlük çektikleri ve yoksulluk durumlarının derinleştiği şeklinde bulgular elde edilmiştir.

Bölgesel farklılıklara ek olarak hane içerisinde yaşayan kişi sayısı da hanenin yoksulluk durumunu etkilemektedir. Bu kapsamda çalışmada farklı hanehalkı tipi ve yoksulluk oranı incelendiğinde, geniş ailelerin yüksek yoksulluk oranına sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla ailede çocuk sayısının artması ya da hanede ebeveyn ve çocuk dışında yetişkin diğer bireylerin mevcut olması, yoksulluk durumunun daha sık yaşanmasına yol açabilmektedir. Gemicioğlu (2022) yapmış olduğu çalışmada hanehalkı tipinin yoksullukla karşılaşmada oldukça önemli

olduğu, daha çok bağımlı çocuğun bulunduğu çekirdek ailelerde veya geniş ailelerde yoksulluk riskinin yüksek olduğu bulgularına erişmiştir. Ayrıca devletin, yoksulluk ve ekonomik olarak güçlük çekme olasılığı daha yüksek olan hanehalkı türünde yaşayan kişilere, istihdam desteği, sosyal yardım ve transfer harcamaları sunması yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlayabileceği belirtilmiştir.

Kişinin yaşadığı hanehalkı özelliklerinin yanı sıra eğitim seviyesi de yoksulluk durumunu farklılaştırmaktadır. Bu kapsamda eğitim seviyesine göre yoksulluk oranı incelendiğinde, eğitim seviyesi yükseldikçe kişinin yoksulluk ile karşılaşma ihtimalinin düştüğü gözlemlenmiştir. 2021 yılında okur yazar olmayan veya lise altı eğitime sahip olan kişilerde yoksulluk oranı %20-30 arasında değişirken lisans eğitimine sahip kişilerde yoksulluk oranı %4,5 olarak gerçekleşmiştir. Buna karşılık lise dengi veya lisans eğitimine sahip kişilerin yoksulluk oranlarının ise yıllar içerisinde artış eğilimi gösterdiği gözlemlenmiştir. Kişilerin eğitim seviyelerinin yükselmeleri yoksulluk durumu ile karşılaşma ihtimalleri üzerinde önemli bir faktördür. Ancak kişinin iş hayatında yer alabilmesi, eğitim seviyesinin yoksulluğu azaltma etkisinin artırıcı önemli bir unsurdur. Diğer bir ifade ile bir kişinin eğitim seviyesinin yüksek olmasına karşılık iş gücü piyasasında yer almaması yoksulluk riskinin artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla devletin iş gücü piyasasının beklentileri ile eğitim alanlarının uyumunu sağlayacak politikalar yürütmesi, mesleki eğitime önem vermesi, nitelikli iş gücü arzını artırmayı hedeflemesi hem işsizlik oranlarının hem de yoksulluk oranlarının azalmasına destek olabilecektir. Ayrıca devletin kamu yatırımları ile istihdam olanaklarının artırması veya farklı dezavantajları nedeniyle etkin bir şekilde iş gücü piyasasında yer almayan kişilerin iş hayatına entegre edilmesi için çeşitli teşvik mekanizmalarını kullanması yoksulluğun azalmasına yardımcı olacaktır.

Genel itibarıyla, birçok farklı faktörün yoksulluk durumunu tetiklediği söylemek mümkündür. Kişinin yaşadığı çevre, sahip olduğu eğitim düzeyi, toplum yapısı, barınma ve sağlık olanakları, istihdam edilme durumu, sahip olduğu işin niteliği ve hanehalkı içerisinde yaşayan kişi sayısı gibi farklı etkenler kişinin ya da hanenin yoksulluk riski üzerinde etkili olmaktadır. Bu kapsamda toplumsal sorunlardan biri olan yoksullukla mücadelede politika ve stratejilerin belirlenmesi ve başarılı bir şekilde uygulanabilmesi önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Yoksullukla mücadele politikalarında ve stratejilerinde bütüncül bir tutum sergilenmesinin, yoksul ve muhtaç durumda olan kişilerin doğru tespit edilmesinin ve bu kişilerin sosyal yardımlardan etkin bir şekilde erişiminin sağlanmasının, sosyal yardımlara karşı bağımlılığın önüne geçilebilmesi için iş ve meslek edindirme programlarının artırılmasının ve yoksulluk kültürünün önüne geçilebilmesinin yoksulluk oranlarının azalmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yazar Katkı Oran (Author Contributions): Merve MALAK (%100)

Yazarın Etik Sorumlulukları (Ethical Responsibilities of Authors): Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması (Conflicts of Interest): Çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

İntihal Denetimi (Plagiarism Checking): Bu çalışma intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, R. ve Yusufoglu, Ö.Ş. (2012). “Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 76-117.
- Ak, M. (2016). “Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk”. *Akademik Bakış Dergisi*, 54, 296-306.
- Akbulut, E. (2021). *Sosyal Bütçenin Yoksulluk Üzerine Etkisi: Türkiye ve AB Ülkelerine Yönelik Ampirik Bir Analiz* (Sakarya Üniversitesi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- Altan, Ö.Z. (2004). *Sosyal Politika Dersleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Altınışik, S. (2022). “Covid-19 Sonrası Yoksulluğun Azaltılmasında Yoksul Yanlısı Büyüme”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 25(2), 757-765.
- Arpacıoğlu, Ö. & Yıldırım, M. (2011). “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2), 60-76.
- Aslan, G. (2020). “Türkiye’de Yoksulluk ve İşgücü Piyasası”. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 83-105.
- Ateş, G. ve Ögütoğulları, E. (2012). “Türkiye’de Yoksullukla Mücadelere Mikrokredi Uygulamaları”. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 33-54.
- Bayramoğlu, (D. (2022). *Türkiye’de Büyüme ve Yoksulluk: Yoksul-Yanlı Büyüme Politika Önerisi* (Çukurova Üniversitesi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana.
- Bıçkı, D. (2005). “Kentsel Yoksulluğun Yapısal Faktörlerle Analizi: Ekonomik ve Politik Yapının Yeniden Örgütlenmesi Karşılaştırmalı Bir Analiz”. *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 7(1), 104-138.
- Bilen, M., Şan, M.K. & Aydın, M.K. (2005). “Yoksulluk Sorunu Üzerine”. *Bilgi Dergisi*, 10(1), 1-26.
- Bratton, M. (2006). “Poor People and Democratic Citizenship in Africa”. *Afrobarometer Working Paper*, 56, 1-33.
- Can, Y. (2017). “Yoksulluk, Yerel ve Küresel Eşitsizlikler”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(63), 1111-1126.
- Doğan, E. (2014). *Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi* (Kalkınma Bakanlığı). Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Doğan, E.M. ve Tatlı, H. (2014). “İnsani Gelişme ve İnsani Yoksulluk Bağlamında Türkiye’nin Dünyadaki Yeri”. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 28(1), 99-124
- Dolar, D. & Kraay, A. (2002). “Growth is Good for Poor”. *Journal of Economic Growth*, 7(3), 195-225.
- Duran, H.E. (2015). “Türkiye’de Yoksulluğa Bölgesel Bir Bakış”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, 30(2), 87-103.
- Eğilmez, M. (2016). “İşsizlik: Tanımlar ve Hesaplanma Şekli”. *Kendime Yazılar*. <https://www.mahfiegilmez.com/2016/04/once-ocak-2016-itibariyle-turkiyenin.html>. Erişim Tarihi: 12.03.2023
- Engin, İ. (2022). “1980 Sonrası Dönemde Türkiye’de Uygulanan Ortodoks İstikrar Programları: 24 Ocak ve 5 Nisan Kararları”. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1173-1193.

- Erkan, R. ve Bağlı, M. (2005). “Göç ve Yoksulluk Alanlarında Kentle Bütünleşme Eğilimi”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1), 105-124.
- Fırat, M. (2013). “Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye’de Yoksulluk”. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 185-206.
- Flik, R.J. & Van Praag, BMS. (1991). “Subjective Poverty Line Definitions”. *De Economist*, 139(3), 311-330.
- Gedikoğlu, G. (2015). *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Biga Örneği* (Marmara Üniversitesi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Gemicioğlu, S. (2022). “Hanehalkı Tipinin Yoksulluk ve Ekonomik Zorluk Çekme Riski Üzerindeki Etkisi”. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 8(2), 121-142.
- Güneş, F. (2009). “Kentsel Yoksulluk/Dışlanma (mı) Göç ve İstihdam: Eskişehir’de Belediyeden Yardım Alan Haneler”. *The Journal of Social Economic Research*, 9(18), 449-471.
- Memiş, H. (2014). “Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi”. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 144-161.
- Özcan, A. (2018). “Denizli’de Mutlak Yoksulluk Sınırının Belirlenmesi ve Yoksullukla Mücadele”. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 1-14.
- Özel, M. (2015). “Kentsel Yoksulluk ve Türkiye’de Yerel Yönetimlerin İşlevleri”. *İdealkent*, 6(16), 155-181.
- Öztürk, M. ve Çetin, B.I. (2009). “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar”. *Journal of Yaşar University*, 3(11), 2661-2698.
- Rowntree, B.S. (1901). *Poverty A Study of Town Life*. New York: The Macmillan Company.
- Saçlı, A. (2015). “Türkiye’de Kentsel Yoksulluk Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme”. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 2(2), 1-21.
- Savcı Köroğlu, İ. (2022). “Yeni Yoksulluk Türleri ve Sosyal Dışlanma”. *19 Mayıs Journal of Social Sciences*, 3(2), 100-116.
- Sen, A. (1994). “Well-Being, Capability and Public Policy”. *Gionale Degli Economisti e Annali di Economia*, 7(9), 333-347.
- Spicker, P., Leguizamon, S.A. & Gordon, D. (2007). *Poverty: An International Glossary CROP International Studies in Poverty Research*. New York: Zed Books.
- Sungur, O. “2000 Sonrası Türkiye Ekonomisi: Büyüme, Enflasyon, İşsizlik, Borçlanma ve Dış Ticarete Gelişmeler”. *Toplum ve Demokrasi*, 9, 19-20.
- Şan, M.K. ve Küçük, M. (2018). “Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekansal Yoğunlaşması-Ayrışması”. *Göç Dergisi*, 5(2), 185-204.
- Şenses, F. (2017). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Taş, H.Y. ve Özcan, S. (2012). “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma”. *International Conference on Eurasian Economies*, Session 3D, 423-430.
- Townsend, P. (1979). *Poverty in United Kingdom*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Townsend, T. (1962). “The Meaning of Poverty”. *The British Journal of Sociology*, 13(3), 210-227
- Tunç, A. (2013). *Türk Kamu Yönetiminde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Etkinliği: TRB1 Bölgesinde Bir Araştırma* (İnönü Üniversitesi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya.

- Turna, Y. (2022). *Türkiye’de Görelî Yoksulluğa Neden Olan Faktörler: Yapay ve Zeka Tahmin Yöntemleri Uygulamaları* (Pamukkale Üniversitesi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Denizli.
- Tümtaş, M.S. (2009). “Yoksulluktan Yoksunluğa Göç: Marmaris ve Mersin Örnekleri”. *Toplum ve Demokrasi*, 3(5), 111-134.
- UNDP (1997). *Human Development Report*. New York: Oxford University Press.
- World Bank, (2014). “Introduction to Poverty Analysis”. 1(1), 1-154. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/775871468331250546/in> Erişim Tarihi: 10.01.2022
- World Bank, (2022). “*Poverty and Shared Prosperity: Correcting Course*”. Washington DC.
- Yaşar, T. (2022). *Türkiye’de Görelî Yoksulluğa Neden Olan Faktörler: Yapay Zeka Tahmin Yöntemleri Uygulamaları* (Pamukkale Üniversitesi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Denizli.
- Yıldırım, A. (2019). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 15-33.
- Yılmaz, M. (2012). “Küreselleşme ve Kentsel Yoksulluk: Sosyolojik Bir Perspektif”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1(4), 257-287
- Yılmaz, N. (2014). *Türkiye’de Yoksulluk Sorunu: 2002-2012 Dönemine İlişkin Ekonometrik Bir Analiz* (İstanbul Üniversitesi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul
- Yücel, D. (2011). *Gelir Dağılımı Teorileri ve Politikaları: Türkiye’de Gelir Dağılımı-Yoksulluk Sorunu* (İstanbul Üniversitesi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Yüksel Arabacı, R. (2016). “Görelî Yoksulluk Yaklaşımı ve Türkiye İçin Uygunluğu”. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 30(5), 1329-1344.
- Yüksel Arabacı, R. (2019). “Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi”. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9(1), 123-140.
- Zanbak, M. (2020). “Türkiye’de Cinsiyet ve Eğitim Seviyesine Göre Farklılaşan Bölgesel Göçün Yoksulluk Üzerine Yansımaları”. *İzmir İktisat Dergisi*, 35(1), 33-52.